

ΘΑΛΗΣ

Πρόσωπα

Μπάρμαν (μεσήλικας), Α και Β (πρωτοετείς φοιτητές)

(Ο Α και ο Β, σε ένα μπαρ, όπου έχουν πάει για να γιορτάσουν την είσοδό τους στην Φιλοσοφική Σχολή. Είναι αργά. Έχουν μείνει μόνοι. Ο Μπάρμαν τους φέρνει δύο σφηνάκια).

ΜΠΑΡΜΑΝ: Αυτά, από μένα ...

Α: Α, ευχαριστούμε ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κάτι πήρε το αυτί μου ... Περάσατε στην Φιλοσοφική ...;

Β: Ναι, σήμερα βγήκαν τα αποτελέσματα και είπαμε να έλθομε εδώ να γιορτάσουμε την επιτυχία μας.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Και πολύ καλά κάνατε.

Α: Τι που ήρθαμε εδώ ή που μπήκαμε στην Φιλοσοφική;

ΜΠΑΡΜΑΝ: ... Και τα δυο, θα έλεγα ...

Β: Α, γιατί όταν ήταν να δηλώσουμε την σχολή που θα δίναμε εξετάσεις, πολλοί μας λέγανε τι θέλετε να πάτε εκεί ... Δεν έχει καμιά επαγγελματική προοπτική ... χαμένος καιρός ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ναι αυτό είναι σωστό, αλλά εξαρτάται και τι θέλεις στην ζωή σου.

Α: Μα, θέλει κανείς να είναι άνεργος; Γιατί αυτό λένε: ότι η Φιλοσοφική βγάζει άνεργους.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Οπωσδήποτε είναι πολύ δύσκολο για έναν απόφοιτο της Φιλοσοφικής να βρει δουλειά στο αντικείμενό του ... Όχι, βέβαια, και ότι όλοι βγαίνουν άνεργοι ... Να, εγώ που με βλέπετε, την Φιλοσοφική Αθηνών τέλειωσα. Μετά πήγα για μεταπτυχιακά στην Αγγλία, όπου έκανα το διδακτορικό μου και ύστερα, όταν γύρισα στην Ελλάδα, εκλέχτηκα πρώτα υφηγητής και μετά καθηγητής σε περιφερειακό πανεπιστήμιο. Αναγκάστηκα, όμως, για οικογενειακούς λόγους κάποια στιγμή να τα παρατήσω και να γυρίσω στην Αθήνα, όπου δούλεψα για αρκετά χρόνια σε φροντιστήρια και σε σχολείο μέχρι που κατέληξα εδώ, στο μπαρ. Δεν λέω ... η ζωή είναι δύσκολη ... Ειδικά σήμερα που οι απαιτήσεις είναι πολύ μεγαλύτερες από όσο παλιά ... Αλλά δεν πρέπει να μας βάζει και από κάτω. Θα πρέπει κάποτε να κάνουμε κι αυτό που τραβάει η ψυχούλα μας ... Δεν νομίζετε; Μπορεί οι άλλοι να μας βλέπουν, εμάς τους φιλοσόφους, σαν γραφικούς, αλλά τι πάει να πει αυτό: ότι η φιλοσοφία είναι περιττή και άχρηστη; Θα σας πω μια ιστορία, και θα καταλάβετε.

Μια φορά κι ένα καιρό, πολύ παλιά, ήταν ένας φιλόσοφος που τον χλεύαζαν οι συμπολίτες του για την φτώχεια του. Μια χρονιά, λοιπόν, που δεν υπήρχε καλή σοδειά ελιών και κανένας δεν υπολόγιζε ότι την άλλη χρονιά θα ήταν καλύτερα, πήγε και νοίκιασε σε πολύ χαμηλή τιμή όλα τα λιοτριβεία της περιοχής. Κι αυτό δεν το έκανε στα κουτουρού. Σύμφωνα με τις αστρολογικές παρατηρήσεις του πρόβλεψε ότι η επόμενη χρονιά δεν θα ήταν σαν την προηγούμενη. Πράγματι, το έτος που ακολούθησε η σοδειά των ελιών ήταν πλούσια, και όλοι έτρεχαν στον φιλόσοφο, για να του ζητήσουν κάποιο από τα λιοτριβεία. Κι αυτός, εκμεταλλευόμενος την ανάγκη τους, τους τα νοίκιαζε όσο ήθελε, με αποτέλεσμα να βγάλει τα κέρατά του. Έδειξε έτσι, ο φιλόσοφος στους συμπολίτες του ότι, τελικά, η φιλοσοφία δεν είναι τόσο άχρηστη όσο ήθελαν να την παρουσιάσουν. Αν οι φιλόσοφοι μοιάζουν με αργόσχολους και είναι φτωχοί, δεν είναι γιατί είναι γιατί είναι ανίκανοι, αλλά γιατί ο στόχος τους είναι να ασκήσουν το μυαλό τους και όχι να αποκτήσουν χρήματα, ...

A: Και ποιος ήταν ο περί ου ο λόγος φιλόσοφος ...; Ή μήπως πρόκειται για παραμύθι;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Όχι, όχι, η ιστορία είναι αληθινή ... Κι ο ήρωάς της, ο Θαλής ...

A: Ο Θαλής;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ναι ο Θαλής. Τον ξέρετε, φαντάζομαι ...

B: Πώς, βέβαια. Ο δημιουργός και αρχηγέτης της καθαρής επιστημονικής και γνήσιας φιλοσοφικής θεώρησης του κόσμου, που έζησε μεταξύ του 6ου και του 5ου π.Χ. αιώνα στην παραθαλάσσια Μίλητο, την αρχαιοελληνική αποικία της Μικράς Ασίας. Μμμ;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ακριβώς! Γεννήθηκε και έζησε στα παράλια της Ιωνίας όπου είχαν στραφεί οι Έλληνες για την ανεύρεση νέων οικονομικών πόρων. Κι όπως όλοι οι άποικοι, έτσι κι αυτοί ήταν φορείς του θεωρητικού ελληνικού πνεύματος στην καινούρια πατρίδα.

A: Ναι, αλλά οι άλλοι λαοί που ζούσαν ήδη στην Μίλητο είχαν διαφορετικές θεολογικές πεποιθήσεις, μυθολογικές δοξασίες, ιστορικά βιώματα και κοινωνικές συμπεριφορές από τους Έλληνες. Έτσι δεν είναι;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Βέβαια, βέβαια ... Πέρα από αυτό, όμως, επειδή η Μίλητος ήδη από τον 7ο π.Χ. αιώνα είχε εξελιχθεί σε μεγάλο, ακμάζον εμπορικό κέντρο, δεχότανε πλήθος επισκεπτών από άλλους τόπους. Έμποροι και ναυτικοί κατέπλεαν εκεί, φέρνοντας –μαζί με τα προϊόντα τους και την πραμάτεια τους– τις συνήθειες τους, τις εμπειρίες τους, τις πληροφορίες τους, τα ήθη και τα έθιμα τους ...

A: Μίλητος! Μια πολυπολιτιστική κοινωνία, μόλις στον 6ο αιώνα π.Χ. Εντυπωσιακό. Φαντάζομαι την αγορά τους ! Τεράστια! Σαν το The Mall ... ένα πράγμα, ε;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κι αν σ' αυτό προσθέσεις ότι και οι ίδιοι οι κάτοικοι της Μιλήτου ταξίδευαν δια θαλάσσης μέχρι κάτω την Αίγυπτο, και δια ξηράς μέχρι πέρα την Περσία και την Ασσυρία, ε τότε, όπως αντιλαμβάνεσαι, το τοπίο γίνεται ακόμα πιο

εντυπωσιακό. Και πολύ πιο ενδιαφέρον! Η ατμόσφαιρα αυτή θα πρέπει να υπήρξε καταλυτική για τους αποίκους.

B: Γιατί; Άλλαξαν θρησκεία;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μπορεί. Αλλά πριν και ανεξάρτητα από αυτό, θα τους γεννήθηκε εύλογα η απορία: ποιες από τις δοξασίες αυτές –οι δικές των ή των γηγενών– ήταν οι σωστές; Ήταν λογικό ο Θαλής να απορεί τι, και αν κάτι κατ' αρχάς, από όσα είχαν υποπέσει στην αντίληψή του ήταν αληθινό, και να του γεννήθηκε η περιέργεια να δει μήπως η αλήθεια θα μπορούσε να βρίσκεται πέρα από όσα του είχαν μάθει.

A: Η αλήθεια, για ποιο πράγμα;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μα για όλα ... Για το σύμπαν στο σύνολό του ... Για την αρχή του κόσμου ... Για το από πού ξεκίνησαν όλα αυτά που παρατηρούμε γύρω μας.

B: Τελικά, όμως, ποιες από όλες τις δοξασίες είναι η ακριβής; Ποιος απ' όλους τους μύθους που εξηγούν τη δημιουργία του κόσμου είναι ο σωστός; Πού βρίσκεται η αλήθεια;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Δεν ξέρω. Αλλά και μόνο το γεγονός ότι ρωτάς είναι σημαντικό.

A: Πολύ φοβάμαι πως όλη αυτή η διαφορετικότητα θα δημιουργούσε σύγχυση σε όλους... Έλληνες και μη...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πιθανόν σε πολλούς... Είναι, όμως, μάλλον βέβαιο, ότι η διαφορετικότητα αυτή στην φιλοπερίεργη φύση του Θαλή θα πρέπει να επέδρασε καταλυτικά και άκρως δημιουργικά! Η εμπειρία, η διαπίστωση, η απαρίθμηση και η απομνημόνευση δεδομένων δεν του αρκεί ... και ψάχνει για την θεωρητική εξήγηση και θεμελίωση των πραγμάτων. Ερευνά και επιζητεί να βρει την αιτία των όντων!

B: Δηλαδή κι αυτός μένει ακάλυπτος και ανικανοποίητος από την ως τότε δεδομένη γνώση!

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ναι, γιατί καμιά από τις θεολογικές και μυθολογικές δοξασίες δεν ήταν ακριβής. Καμιά τους δεν πληρούσε –αυτό που λέμε – τα εχέγγυα της εγκυρότητας!

A: Και τότε, όταν φτάνει σ' αυτό το σημείο, τι σκέπτεται;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Τότε αρχίζει να αναζητά την αλήθεια για την δημιουργία του κόσμου μέσα από μια άλλη προσέγγιση, που δεν θα είναι ούτε θεολογική, ούτε μυθολογική. Μια προσέγγιση η οποία δεν θα καθορίζεται ούτε από την πίστη, ούτε από την φαντασία...

B: Ωραία, και ποια είναι αυτή η νέα προσέγγιση;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μα, η φιλοσοφία, φυσικά! Μια σύνθετη μέθοδος! Πρόκειται για συλλογιστική διαδικασία που από την μια πλευρά χρησιμοποιεί κανείς την λογική και τους κανόνες του νου για να οδηγείται σε εύλογα συμπεράσματα, και από την άλλη

πλευρά μεταχειρίζεται την εμπειρική παρατήρηση μέσα από τις πληροφορίες των αισθήσεων για να ερεθίζει, μα και να οδηγεί, το νου και τη λογική.

A: Δηλαδή;

ΜΠΑΡΜΑΝ: . Να, για να είναι κάτι ακριβές, φαίνεται να σκέφτηκε ο Θαλής, δεν αρκεί να είναι μόνο λογικό. Χρειάζεται, επίσης, να δικαιολογείται από τις πληροφορίες που δίνουν οι αισθήσεις. Τι λες;

A: Τι να σου πω ... μήπως μπορείς να γίνεις πιο σαφής;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Το ανέκδοτο με τον Αρειανό το ξέρεις;

A: Κατάλαβα! Σε κούρασα με τις ερωτήσεις μου...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κάθε άλλο: Προσπαθώ να σου εξηγήσω.

B: Ωραία, πες μας, λοιπόν, τι σχέση έχει ο Αρειανός με τον Θαλή και την αρχή του Κόσμου!

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κάποτε ένας Αρειανός σκέφτηκε να έλθει εδώ κάτω στην γη, για να επισκεφθεί κάποιον με τον οποίο είχε ανταλλάξει μηνύματα μέσω δορυφόρου. Θέλοντας ο οικοδεσπότης να περιποιηθεί τον εξωγήινο επισκέπτη του, αποφάσισε να τον βγάλει έξω και να πάνε ...

A: Σε μπαράκια.

ΜΠΑΡΜΑΝ: ... σε μπαράκια, όπως καλή ώρα με μας εδώ. Μπαίνουν, λοιπόν, στο πρώτο μπαράκι, και ο Αρειανός παραγγέλνει ουίσκι με σόδα. Στο επόμενο που επισκέπτονται ο Αρειανός παραγγέλνει τζιν με σόδα. Στο τρίτο μπαρ που μπαίνουν ο Αρειανός παραγγέλνει βότκα με σόδα, για να συνεχίσει σε κάθε μπαρ που πάνε να πίνει κάθε φορά ένα μείγμα σόδας και κάποιου αλκοολούχου ποτού. Μέχρι που, στο τέλος, πέφτει ξερός από το μεθύσι. Όταν την άλλη μέρα πια, συνέρχεται ο Αρειανός, τι νομίζεις ότι είπε;

A:Τι;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ότι η σόδα μεθάει! Πώς σας φάνηκε;

B: Ποιο, το ανέκδοτο;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Όχι, το συμπέρασμα που έβγαλε ο αρειανός.

B: Κουφό.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κι όμως, πρόκειται για ένα λογικό συμπέρασμα –τόσο λογικό, μάλιστα, όσο λογικό είναι το συμπέρασμα ότι ο άνθρωπος είναι θνητός. Μη γελάς ... Κοίτα, έχοντας δει ή ακούσει κανείς ότι ένας, δύο, πέντε, δέκα, εκατό, χίλιοι, ένα εκατομμύριο άνθρωποι πεθαίνει, συμπεραίνει ότι ο άνθρωπος είναι θνητός. Κατά τρόπον ανάλογο ο Αρειανός, έχοντας μεθύσει ύστερα από ένα, δύο, τρία χ ποτήρια

σόδας που έχει αναμειχθεί με κάποιο αλκοολούχο ποτό, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η σόδα μεθάει.

A: Ναι, αλλά δεν είναι αλήθεια ότι σόδα μεθάει, ενώ είναι αλήθεια ότι ο άνθρωπος πεθαίνει. Πώς είναι δυνατόν, λοιπόν, να εξισώνεις το ένα με το άλλο.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Έχεις δίκιο. Πρέπει, όμως, να ξεχωρίσουμε δύο πράγματα: την συλλογιστική διαδικασία, τα βήματα που ακολουθεί η σκέψη μας ώσπου να φτάσει σε ένα συμπέρασμα, από την αλήθεια που μπορεί να έχει το συμπέρασμα. Αν η συλλογιστική διαδικασία είναι σωστή, όπως συμβαίνει με την συλλογιστική διαδικασία που ακολουθεί κανείς για να πει ότι ο άνθρωπος είναι θνητός, τότε είναι σωστό και το συμπέρασμα: ο άνθρωπος είναι θνητός. Επειδή, λοιπόν, η συλλογιστική διαδικασία που ακολούθησε ο Αρειανός για να πει ότι η σόδα μεθάει είναι η ίδια με την συλλογιστική διαδικασία που ακολουθεί κανείς για να φθάσει στο συμπέρασμα ότι ο άνθρωπος είναι θνητός, έπεται ότι το συμπέρασμα πως η σόδα μεθάει είναι τόσο λογικό όσο το συμπέρασμα ότι ο άνθρωπος είναι θνητός.

A: Μα, τι λες τώρα ...

B: Το ίδιο είναι να πεις ότι η σόδα μεθάει με το να πεις ότι ο άνθρωπος είναι θνητός;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μη βιάζεστε ... Το γεγονός ότι το συμπέρασμα πως η σόδα μεθάει είναι λογικό δεν σημαίνει κιόλας ότι είναι και αλήθεια πως η σόδα μεθάει. Η πρόταση ότι η σόδα μεθάει είναι ψευδής, εν αντιθέσει προς την πρόταση ότι ο άνθρωπος είναι θνητός, που είναι αληθής. Η διαφορά μεταξύ της πρότασης «ο άνθρωπος είναι θνητός» και της πρότασης «η σόδα μεθάει» εστιάζεται στο ότι το γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι θνητός μπορεί να παρατηρηθεί, πράγμα που δεν συμβαίνει με την εκδοχή ότι η σόδα μεθάει. Ο αρειανός επισκέπτης οδηγήθηκε στο αναληθές συμπέρασμα ότι η σόδα μεθάει, επειδή δεν κάθησε να παρατηρήσει τι θα συνέβαινε αν δοκίμαζε μόνο μερικά ποτήρια σόδα και τι θα γινόταν αν έπινε μερικά ποτήρια ουίσκι ή τζιν ή βότκα ή κάποιο άλλο αλκοολούχο ποτό. Εκείνο ακριβώς που παρέλειψε να κάνει ο αρειανός επισκέπτης, να βασιστεί δηλαδή, πέρα από τους κανόνες της λογικής στην παρατήρηση, το έκανε ο Θαλής στην προσπάθειά του να εξηγήσει από πού προήλθε ο κόσμος.

A: Κατάλαβα. Εκτός από την λογική του νου, χρειαζόμαστε και την εμπειρία, την παρατήρηση –να τολμήσω να πω, την σοφία των αισθήσεων; Τέλειο το ανέκδοτο! .. Χρειάστηκε ένας Αρειανός για να καταλάβω γιατί ο Θαλής είναι μεγάλος.

B: Τι σου είναι, λοιπόν, φίλε μου, τα ανέκδοτα. Και μείς τα έχουμε για την πλάκα μας!

ΜΠΑΡΜΑΝ: Τα πάντα, αγαπητέ, εξαρτώνται από την πρόθεσή μας. Θα μπορούσα, κάλλιστα, να σας πω το ανέκδοτο για να γελάσουμε, αν η πρόθεσή μου, βέβαια, θα ήταν να δημιουργήσω μια ευχάριστη ατμόσφαιρα. Εγώ, όμως, ήθελα να σας δείξω ...

B: ... πώς ο Θαλής έγινε πατέρας της φιλοσοφίας.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κι όχι μόνο. Εσείς, ξέρετε γιατί, άμα σας ρωτήσω, δεν πέφτει η γη;

A: Γιατί ήξερε ο Θαλής; Σιγά, γιατί θα μας τρελάνεις ... Τι ήταν, τέλος πάντων ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κοίτα, ο Θαλής παρατήρησε ότι όλα τα πράγματα πάνω στην γη, άμα τα αφήσεις ελεύθερα στον αέρα, πέφτουν. Του γεννήθηκε, λοιπόν, η περιέργεια γιατί δεν πέφτει και η γη. Λογικό, το ερώτημά του. Δεν νομίζετε;

B: Λογικότατο.

A: Και τι εξήγηση έδωσε;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ο Θαλής ... Μη ξεχνάτε ότι ζούσε σε παραθαλάσσια πόλη, σε ένα πολυσύχναστο λιμάνι, όπου παινόβγαιναν ένα σωρό πλαούμενα ... Παρατήρησε, λοιπόν, ότι τα πλοία, παρά το βάρος τους, δεν βουλιάζουν, αλλά επιπλέουν στο νερό. Στην συνέχεια έβαλε κάτω την λογική και σκέφτηκε ότι και η γη δεν θα πρέπει να πέφτει επειδή, όπως τα πλοία, επιπλέει στο νερό.

A: Και το νερό, γιατί δεν πέφτει; Θα πρέπει να υποθέσουμε ότι θα πρέπει να υπάρχει κάτι άλλο πάνω στο οποίο στηρίζεται το νερό.

B: Μα και τότε θα πρέπει να υποθέσουμε κάτι άλλο πάνω στο οποίο στηρίζεται εκείνο πάνω στο οποίο στηρίζεται το νερό. Και μετά να υποθέσουμε κάτι άλλο πάνω στο οποίο στηρίζεται το στήριγμα πάνω στο οποίο στηρίζεται εκείνο πάνω στο οποίο στηρίζεται το νερό ... Και πάει λέγοντας ...

A: Έτσι δεν θα καταλήξουμε ποτέ σε ένα στήριγμα που δεν θα στηρίζεται κάπου αλλού, το οποίο να μας εξηγεί γιατί τελικά δεν πέφτει η γη. Άρα, η υπόθεση του Θαλή ότι η γη δεν πέφτει γιατί στηρίζεται στο νερό είναι ...

B: ... μια τρύπα στο νερό.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Δεν διαφωνώ. Το σημαντικό, όμως, με τον Θαλή είναι ότι προσπάθησε να λύσει ένα πρόβλημα που του κίνησε την περιέργεια επικαλούμενος την παρατήρηση και την λογική. Τώρα, αν τις χρησιμοποίησε σωστά, είναι άλλο ζήτημα ... Κι ο Νεύτων που βρήκε την σωστή λύση όχι μόνο στο πρόβλημα αυτό, αλλά και σε ό,τι άλλο του κίνησε την περιέργεια, στην παρατήρηση και την λογική βασίστηκε, την μέθοδο που σκέφτηκε ο Θαλής ακολούθησε. Αλλά μια και μιλάμε για επιστήμη, θα ήθελα να σας κάτι ακόμη, αξιοθαύμαστο, για τον Θαλή.

B: Ναι, σαν τι δηλαδή;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ότι ο Θαλής ήταν εκείνος που ανακάλυψε την επιστήμη της Γεωμετρίας.

A: Και τι μας έλεγε τότε στο σχολείο ο καθηγητής ότι η Γεωμετρία ήταν επίτευγμα των αρχαίων Αιγυπτίων;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Δεν είχε άδικο. Οι Αιγύπτιοι, πράγματι, είχαν εφεύρει, μεταξύ άλλων πολλών βέβαια, και την γεωμετρία.

B: Μα, σύ μόλις τώρα δεν έλεγες ότι ο Θαλής ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πρόσεξε, πρόσεξε ... Οι Αιγύπτιοι ανακάλυψαν μεν την Γεωμετρία, αλλά όχι όπως την ξέρομε σήμερα. Την σκέφτηκαν σαν ένα σύνολο πρακτικών γνώσεων. Η ανάγκη τους, συγκεκριμένα, να προστατευθούν από τις πλημμύρες του Νείλου, τους οδήγησε στην ανακάλυψη ορισμένων κανόνων Γεωμετρίας που τους βοηθούσαν να κατασκευάζουν αντιπλημμυρικά έργα. Τις πρακτικές αυτές γνώσεις των Αιγυπτίων στην Γεωμετρία, λοιπόν, φρόντισε να αξιοποιήσει ο Θαλής –δίνοντάς τους, όμως, θεωρητική διάσταση.

A: Τι εννοείς θεωρητική διάσταση;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ότι ο Θαλής διατύπωσε ορισμένες αλήθειες σχετικά με μετρήσεις της επιφάνειας της γης ή πραγμάτων πάνω στην γη με σκοπό όχι να λύσει συγκεκριμένα πρακτικά προβλήματα, όπως οι πλημμύρες του Νείλου, αλλά να δώσει απάντηση σε ορισμένα ερωτήματα τα οποία στην εποχή του τουλάχιστον δεν είχαν κανένα πρακτικό όφελος.

B: Σαν τι ερωτήματα, δηλαδή;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Όταν πήγε στην Αίγυπτο ο Θαλής, γιατί στα αρχαία χρόνια συνήθιζαν οι επιστήμονες και οι φιλόσοφοι να πηγαίνουν ...

A: Ξέρομε, ξέρομε, όπως σήμερα οι επιστήμονες και οι φιλόσοφοι πάνε σε πνευματικά ιδρύματα και ερευνητικά κέντρα της Ευρώπης και της Αμερικής, για να διευρύνουν τις γνώσεις τους, τότε πήγαιναν σε χώρες της Ανατολής, όπως η Αίγυπτος ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πολύ ωραία, λοιπόν Όταν πήγε στην Αίγυπτο ο Θαλής και είδε τις τεράστιες πυραμίδες, ήταν λογικό να του δημιουργήθηκε η απορία τι ύψος είχαν. Προφανώς, ο Θαλής ήξερε ότι απαντώντας το ερώτημα αυτό δεν θα έλυνε κανένα πρόβλημα σχετικά με την επιβίωση την δική του ή των άλλων. Απλώς, έθετε ένα ερώτημα για κάτι που σκέφτηκε, ρώταγε για ένα ζήτημα που του το προκάλεσε η περιέργεια, και μόνον η περιέργεια. Δεν προσδοκούσε –, να στο πω έτσι– να κερδίσει τίποτε υλικό από το αν μάθαινε τι ύψος έχει μια πυραμίδα. Ένα άλλο ερώτημα, επίσης, που δεν είχε κανένα πρακτικό όφελος, αλλά απλώς του δημιουργήθηκε από περιέργεια, ήταν, όταν ο Θαλής καθώς, καθόταν στην παραλία και είδε ένα άσχετο πλοίο να ταξιδεύει ανοικτά στην θάλασσα, αναρωτήθηκε πόσο μακριά του ήταν αυτό.

B: Άρα, αν κατάλαβα καλά, τα προβλήματα που απασχόλησαν τον Θαλή ήταν ζητήματα που δεν είχαν πρακτικό όφελος, αλλά γεννήθηκαν μέσα στο μυαλό του από περιέργεια.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Όχι μόνον αυτό ... Ο Θαλής παρήγαγε δομές! Δημιούργησε νέους τρόπους σκέψης. Στην προσπάθειά του, δηλαδή, να βρει το ύψος μιας πυραμίδας δεν μπήκε στον κόπο να πάρει ένα μέτρο και να πάει να την μετρήσει σκαρφαλώνοντας από την βάση της ως την κορυφή της –με κίνδυνο να γκρεμοτσακιστεί κιόλας. Ούτε, θέλοντας να δει πόσο μακριά περνούσε από την στεριά το πλοίο, μπήκε σε καμιά βάρκα να τον μεταφέρει ως εκεί, ώστε, όσο πήγαινε προς το πλοίο, να μετράει την απόσταση του πλοίου από την παραλία. Αντί να μπει σε τέτοιου είδους ταλαιπωρίες, ο Θαλής επινόησε με το μυαλό του κάτι πολύ πιο απλό. Αρχικά, μετρήσε το μήκος της σκιάς της πυραμίδας και προσδιόρισε δυο σημεία της στεριάς σε σχέση με το

πλοίο. Με βάση τα δεδομένα αυτά, κατόπιν, σχεδίασε ένα σχήμα για την περίπτωση της πυραμίδας και ένα σχήμα για την περίπτωση του πλοίου. Στην συνέχεια, αφού υπολόγισε το μήκος των πλευρών και το άνοιγμα των γωνιών των δύο σχημάτων, πέτυχε να βρει το πραγματικό ύψος της πυραμίδας και την πραγματική απόσταση του πλοίου από την στεριά .

A: Παραγωγικός Λογισμός! Τον κάναμε και στο σχολείο! Αλλά πες μου, σε παρακαλώ, τι σχέση έχουν όλα αυτά με την φιλοσοφία. Το να μην σκέφτεται κανείς για πρακτικά ζητήματα πάει να πει ότι είναι και φιλόσοφος; Ε, τότε ...με συγχωρείς ..., αλλά ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πρόσεξε. Ο Αριστοτέλης είπε ότι «οι άνθρωποι και τώρα φιλοσοφούν και για πρώτη φορά άρχισαν να φιλοσοφούν παρακινούμενοι από τον θαυμασμό», δηλαδή από την απορία, την περιέργεια. Γι' αυτό ακριβώς, επειδή ο πρώτος άνθρωπος, που προέβη στις πνευματικές αναζητήσεις του παρακινούμενος από περιέργεια ήταν ο Θαλής, αναγνωρίστηκε αυτός ως ο εισηγητής της φιλοσοφίας. Σαν ο πρώτος φιλόσοφος στον κόσμο. Ο Θαλής, θα πρέπει να σου πω, ήταν ένας άνθρωπος που το πάθος του για την έρευνα και την αναζήτηση της αλήθειας το διατήρησε ζωντανό και ακέραιο ως την τελευταία –κυριολεκτικά– πράξη της ζωής του. Γέρος πια, βγήκε την νύχτα, όπως το συνήθιζε κάθε βράδυ, για να ερευνησει τα άστρα. Καθώς, μελετώντας τα, όμως, τα παρατηρούσε, αφαιρέθηκε, ξεχάστηκε κι έπεσε στο γκρεμό και σκοτώθηκε.

B: A, έτσι πέθανε τόσο άδοξα. Τι κρίμα ... Θα περίμενα από ένα γίγαντα του πνεύματος, τον πρώτο φιλόσοφο στον κόσμο ένα εντυπωσιακό τέλος ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ίσως, στο άδοξο τέλος του Θαλή να συνέβαλε και η αδιαφορία του για τον θάνατο. Συνήθιζε να λέει ότι ο θάνατος δεν διαφέρει από την ζωή. Και όταν κάποτε τον ρώτησαν, τότε γιατί δεν πεθαίνει, απάντησε: επειδή δεν υπάρχει διαφορά. Εν πάση περιπτώσει, θέλοντας να μείνει απερίσπαστος στην αναζήτηση της γνώσης, ο Θαλής δεν δημιούργησε οικογένεια, παρά την έντονη επιθυμία της μητέρας του, στην οποία, για να την ξεφορτωθεί, όταν, όσο ήταν νέος, τον πίεζε να παντρευτεί, έλεγε «δεν είναι ακόμη καιρός». Κι όταν μετά πέρασε η εποχή της νιότης του και εκείνη του έλεγε να παντρευτεί, της απαντούσε «πάει, πέρασε ο καιρός πια».

A: Δεν ξέρω, ίσως αυτό που σκέφτομαι να είναι ανοησία, αλλά να μου φαίνεται πολύ σόλικο που ο Θαλής ήταν ο πρώτος φιλόσοφος επειδή, ούτε λίγο ούτε πολύ, ήταν περιέργος. Τόσο δύσκολο, λοιπόν, είναι έχει κανείς περιέργεια και απορίες. Κι ένα μικρό παιδί, αν δεις, δεν κάνει τίποτε άλλο από το να ρωτάει.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μη ξεχνάς, όμως, πως όταν μεγαλώσει το παιδί μοιάζει να μην έχει την ίδια διάθεση να ρωτάει, βολεύεται σε όσα έχει μάθει και δεν έχει την περιέργεια να δει αν θα μπορούσαν να ήταν αλλιώς τα πράγματα. Εκτός πια και αν του συμβεί κάτι συγκλονιστικό, οπότε αρχίζει πάλι να ψάχνεται.

A: Θέλεις να πεις ότι ο Θαλής δεν σταμάτησε να ψάχνεται, σε αντίθεση με μας που από ένα σημείο και μετά, όταν ωριμάσουμε, όπως λένε, τα παίρνουμε όλα σαν δεδομένα

ΜΠΑΡΜΑΝ: Δεν ήταν μόνο η περιέργειά του που τον έκανε να ξεχωρίζει από τους υπόλοιπους σοφούς της εποχής του. Οι άλλοι περισπούδαστοι της αρχαιότητας

ήθελαν να αξιοποιήσουν την σοφία τους έχοντας κάποιο στόχο: να δείξουν, συγκεκριμένα, στους συμπολίτες τους και, γενικότερα, στους ανθρώπους πώς πρέπει να ζουν, ώστε να εξασφαλίσουν την ευτυχία τους. Έτσι, ο Σόλων ο Αθηναίος εισηγήθηκε στην πατρίδα του νόμους για να αντιμετωπιστεί η ανισότητα μεταξύ των πολιτών της που, όσο υπάρχει, υπονομεύει την ευτυχία τους. Ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος και ο Κλέοβουλος ο Λίνδιος, επίσης, διατύπωσαν τα ηθικά παραγγέλματα «μηδέν άγαν» και «μέτρον άριστον», με τα οποία προέτρεπαν τους ανθρώπους να αποφεύγουν την υπερβολή, που αποτελεί βασική πηγή της δυστυχίας. Ο Θαλής, όμως, αναζήτησε αλήθειες όχι για να εξυπηρετήσει κάποιο σκοπό, όσο ευγενής και ιερός θα μπορούσε να είναι αυτός, αλλά μόνο και μόνο επειδή του γεννήθηκε η περιέργεια να διερευνήσει κάποιο ζήτημα, όπως το πρόβλημα περί του ποια θα μπορούσε να είναι η αρχή του κόσμου.

B: Εννοείς το νερό. Αυτό δεν είπε ο Θαλής ότι είναι η αρχή του κόσμου;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ναι, αλλά εκείνο που έχει ενδιαφέρον είναι να δούμε πώς κατέληξε σε αυτό. Δεν σηκώθηκε κάποιο πρωί και του ήρθε ξαφνικά η φλασιά ότι τα πάντα προήλθαν από το νερό. Μμμμ ...

A: Ωραία, μην το παρατραβάς ... Πες μας, επιτέλους, πώς οδηγήθηκε στο συμπέρασμα για τη αρχή του κόσμου;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Θα ξέρετε, βέβαια, ότι, κατά την αρχαία ελληνική θεωρία για την φύση, τα βασικά στοιχεία της, τα στοιχεία από τα οποία αποτελούνται τα υλικά πράγματα, είναι: το νερό, η φωτιά, ο αέρας και η γη, και πως, σύμφωνα με την αναλογία που διατηρούν μεταξύ τους τα τέσσερα στοιχεία της φύσης σε κάθε πράγμα, το πράγμα παίρνει και την μορφή του. Έτσι, ένα μαρμάρινο άγαλμα έχει στερεά μορφή, επειδή σε αυτό υπερτερεί η γη έναντι των άλλων στοιχείων της φύσης. Ο Θαλής λοιπόν, αναζητώντας την αρχή του κόσμου, σκέφτηκε ότι αυτή θα πρέπει να είναι ένα από τα τέσσερα στοιχεία της φύσης, αφού αυτά αποτελούν τα έσχατα όρια του κόσμου, τις μήτρες των πραγμάτων που συγκροτούν ό,τι ονομάζουμε κόσμο. Πρόκειται για μία λογική υπόθεση. Έτσι δεν είναι;

B: Ναι, αλλά το ερώτημα είναι, ποιο από τα τέσσερα στοιχεία της φύσης θα πρέπει να θεωρηθεί ως η αρχή του κόσμου, ποιο είναι το στοιχείο εκείνο από το οποίο προήλθαν τα άλλα στοιχεία και, ακολούθως, δημιουργήθηκαν τα πράγματα, τα οποία συναπαρτίζουν τον κόσμο.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πολύ σωστά το έθεσες! Ο Θαλής, λοιπόν, προκειμένου να απαντήσει στο εύλογο αυτό ερώτημα, προχώρησε πέρα από την λογική υπόθεση, σύμφωνα με την οποία ένα από τα τέσσερα στοιχεία της φύσης θα πρέπει να είναι η αρχή του κόσμου, και κατέφυγε στην παρατήρηση, την εμπειρία ή τις αισθήσεις, για να δει ποιο, τελικά, από τα τέσσερα στοιχεία υπερτερεί. Έτσι, παρατηρώντας με τις αισθήσεις του γύρω του, στην πατρίδα του, στην Μίλητο, την απέραντη θάλασσα, τα ποτάμια, τις βροχές που τότε –όχι όπως σήμερα– έπεφταν συχνά και τακτικά, διαπίστωσε ότι το πλεονάζον στοιχείο στην φύση είναι το νερό.

A: Κι αυτό τι σημαίνει;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Τι σημαίνει! Ότι το νερό ως το πλεονάζον στοιχείο στην φύση είναι η αρχή του κόσμου. Με τον τρόπο αυτό, ο Θαλής πέτυχε να διατυπώσει μια διαφορετική από την μυθολογική και την θεολογική ερμηνεία άποψη περί του πώς προέκυψε ο κόσμος, για το ποια ήταν η αρχική αιτία από την οποία δημιουργήθηκαν όλα τα πράγματα που συνθέτουν τον κόσμο.

A: Παρόλα αυτά το να πεις ότι η αρχή του κόσμου είναι το νερό δεν μου φαίνεται ... πώς να το πω ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Θέλεις να πεις ότι ο ισχυρισμός ότι τα πάντα προήλθαν από το νερό μοιάζει απλοϊκός. Πράγματι, θα μπορούσε να έχει κανείς σοβαρές επιφυλάξεις ... Άλλωστε, αμφισβητήθηκε ήδη από την εποχή του Θαλή. Την αποκήρυξε ο Αναξίμανδρος, ο μαθητής του. Εκείνο, όμως, το οποίο έχει αξία σχετικά με τον Θαλή και την παρουσία του στην ιστορία του πολιτισμού δεν είναι το τι είπε –το ότι η αρχή του κόσμου είναι το νερό–, αλλά το πώς κατέληξε στην άποψη αυτή, η μέθοδος, ο δρόμος που ακολούθησε για να φθάσει σε ένα τέτοιο συμπέρασμα.

B: Και ποια ήταν αυτή η μέθοδος που ακολούθησε ο Θαλής;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Μα δεν τα είπαμε προηγουμένως;

B: Συγγνώμη, αλλά δεν θυμάμαι ... Για την ακρίβεια κάπου έχω μπερδευτεί ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κοίτα, στην προσπάθειά του να προσδιορίσει την αρχή του κόσμου, ο Θαλής υπέδειξε στους ανθρώπους ότι, από την στιγμή που θα τους γεννηθεί η περιέργεια για κάποιο ζήτημα, οφείλουν να το αντιμετωπίζουν αφενός μεν βάσει της λογικής, σύμφωνα δηλαδή με τους κανόνες εκείνους που θα πρέπει να ακολουθεί η σκέψη για να καταλήξει σε ένα έγκυρο συμπέρασμα, αφετέρου δε βάσει της παρατήρησης, σύμφωνα δηλαδή με τις πληροφορίες που μπορούν να προσφέρουν οι αισθήσεις, με τις οποίες –πληροφορίες– εξασφαλίζεται η αλήθεια του συμπεράσματος.

B: A, να, τώρα κατάλαβα ... Με το παράδειγμα του αρειανού που είπες ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Αφότου, λοιπόν, ο Θαλής εισηγήθηκε την νέα αυτή μέθοδο προσέγγισης των πραγμάτων, άρχισε να διαμορφώνεται μια καινούρια, ιδιαίτερη, διαρκώς διευρυνόμενη τάξη διανοουμένων: οι φιλόσοφοι. Οι οποίοι, προκειμένου να πραγματευθούν τα ζητήματα που τους κινούσαν, και τους κινούν, την περιέργεια, μεταχειρίστηκαν, και συνεχίζουν ως σήμερα να χρησιμοποιούν, με διάφορες παραλλαγές, άλλος με μεγαλύτερη και άλλος με μικρότερη επιτυχία, την ίδια μέθοδο. Η φιλοσοφία, πλέον, είχε μπει στην σκηνή του πολιτισμού.

A: Εντάξει πατέρας της φιλοσοφίας...εντάξει εφευρέτης της γεωμετρίας...αλλά, επιμένω, το ότι η αρχή του κόσμου είναι το νερό μου φαίνεται απλοϊκό.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κι όμως, για την σύγχρονη επιστήμη αυτό δεν είναι τόσο εξωπραγματικό. Αν, όπως έχει υποστηριχθεί επιστημονικά ο κόσμος κατά τα 2/3 είναι υδρογόνο και το υδρογόνο μαζί με το οξυγόνο αποτελούν το νερό, τότε ο ισχυρισμός του Θαλή για το νερό ως αρχή του κόσμου δεν είναι και τόσο

εξωπραγματικός. Αλλά, ας αφήσουμε το νερό και τα περί αρχής του κόσμου ... Υπάρχουν κι άλλες απόψεις του Θαλή που προκαλούν τον θαυμασμό μας ...

B: Αλήθεια; Εγώ νόμιζα ότι το μόνο που ξέρομε σχετικά με τον Θαλή είναι για το νερό ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Βλέπεις, όσο μεγαλώνει κανείς μαθαίνει όλο και περισσότερα ... Τέλος πάντων ... Ο Θαλής υποστήριξε ότι η ύλη δεν είναι νεκρή. Ότι τα σώματα που την συναπαρτίζουν έχουν ψυχή μέσα τους. Να, ο μαγνήτης αυτός, για παράδειγμα, κατά τον Θαλή, έχει ψυχή.

A: Μπα; Μας προέκυψε τώρα και παμπυχιστής ο Θαλής;

B: Μάλλον, Νιου Έιτζ θα ήταν;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ελάτε τώρα ...Μην το ευτελίζομε το πράγμα ... Αν ο Θαλής ισχυρίστηκε ότι ο μαγνήτης έχει ψυχή, το είπε γιατί βασίστηκε σε μια αναλογία.. Κι αυτό, παρεμπιπτόντως, είναι πολύ σημαντικό. Χάρη στην αναλογία οι επιστήμονες μπόρεσαν να λύσουν ένα σωρό προβλήματα της ειδικότητάς τους ο καθένας. Αλλά ας μείνομε στο θέμα μας. Έλα εδώ εσύ (προς τον A) ... Ξάπλωσε εδώ και κάνε το πτώμα. Εσύ (απευθυνόμενος στον B) μπορείς, σε παρακαλώ, να μετακινήσεις το σταχτοδοχείο αυτό τραβώντας το προς το μέρος σου;

(Ο B απλώνει το χέρι του πιάνει και τραβάει προς το μέρος του το σταχτοδοχείο)

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πολύ ωραία! (Απευθυνόμενος στον A) Εσύ υποτίθεται ότι είσαι νεκρός. Μπορείς σε παρακαλώ να μετακινήσεις το σταχτοδοχείο αυτό τραβώντας το προς το μέρος σου;

(Ο A δεν αντιδρά, μένει ακίνητος)

ΜΠΑΡΜΑΝ: Γιατί, λοιπόν, ο ένας σας μπορεί και μετακινεί το σταχτοδοχείο και ο άλλος όχι;

B: Μα, γιατί (δείχνει τον A) αυτός υποτίθεται ότι είναι ένα άψυχο σώμα, και τα άψυχα σώματα δεν μπορούν να κάνουν τίποτε. Αντίθετα εγώ μπορώ και μετακινώ το σταχτοδοχείο, επειδή είναι ένας ζωντανός οργανισμός, ένα σώμα, δηλαδή, που έχει ψυχή.

ΜΠΑΡΜΑΝ: Πολύ σωστά! Γι' αυτό ακριβώς, λοιπόν, κι ο Θαλής, παρατηρώντας ότι ο μαγνήτης μπορεί και έλκει τα μικρά κομματάκια σιδήρου, σκέφτηκε ότι, για να το κάνει αυτό, θα πρέπει να έχει ψυχή. Αν δεν είχε ψυχή, όπως το πτώμα αυτό εδώ (δείχνει τον A), δεν θα τα τραβούσε προς το μέρος του. Τι λές, τώρα;

B: Το πράγμα, έτσι όπως το βάζεις, έχει ..., δεν λέω ..., μια λογική εξήγηση ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Υπάρχει, όμως, κάτι ακόμη σημαντικό σχετικά με τον Θαλή που αξίζει, νομίζω, τον κόπο να σας το πω. Τι λέτε;

A: Είμαστε όλο αυτιά ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: (πηγαίνει στο βάθος και φέρνει ένα τεράστιο κεχριμπάρι κι ένα τεράστιο κασκόλ μάλλινο) Ορίστε ... Κρατείστε τα ... Τρίψτε το ένα με το άλλο!

A: (ενώ μαζί με τον B τρίβουν κεχριμπάρι με το κασκόλ) Μα τι κάνομε, τώρα; Πείραμα;

B: Δεν καταλαβαίνω, τι είναι αυτό;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κεχριμπάρι! Τρίβετε ... μη σταματάτε!

(αστραπές και βροντές)

A: Πάντα τα φοβόμουν τα πειράματα!

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ο Θαλής ήταν ο πρώτος που παρατήρησε ότι το ήλεκτρον ...

A: Ήλεκτρον;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ναι, ήλεκτρον. Έτσι έλεγαν οι αρχαίοι το κεχριμπάρι ... Το ήλεκτρον, λοιπόν, παρατήρησε ο Θαλής έχει την ιδιότητα, άμα το τρίβεις, να έλκει τα άχυρα. Έτσι, ο υπέροχος αυτός άνθρωπος από την Μίλητο ήταν εκείνος που παρατήρησε το εξαιρετικό αυτό φαινόμενο, που πολύ αργότερα η ανθρωπότητα επρόκειτο να ερευνήσει, να κατανοήσει και να χρησιμοποιήσει!

A: Εννοείς τον ηλεκτρισμό;

ΜΠΑΡΜΑΝ: Ακριβώς.

B: Για φαντάσου ... Κι εγώ που νόμιζα πως όλα κι όλα που είπε ο Θαλής ήταν ότι η αρχή του κόσμου είναι το νερό ... Τουλάχιστον αυτή η πληροφορία έφτασε ως εμάς σήμερα ... Τελικά ο άνθρωπος δεν πιάνεται ... ήταν, πραγματικά, σπουδαίος ...

ΜΠΑΡΜΑΝ: Κάποια άλλη φορά ίσως πούμε περισσότερα ... και για τον Θαλή και για τους άλλους υπέροχους προγόνους μας που τίμησαν την φιλοσοφία ... Απλώς, τώρα πρέπει να κλείσω ... Είναι αργά ... Αύριο πάλι δουλειά ... Και καταλαβαίνετε, αν δεν κοιμηθώ κιόλας, δεν θα ... (κάνοντας την χειρονομία πως τρώει) ... Έτσι, δεν είναι;

B. A, βέβαια, αλίμονο ...

A και B. (διαδοχικά) Καληνύχτα!

ΜΠΑΡΜΑΝ: Στο καλό, παιδιά ...

ΤΕΛΟΣ